

Nasilje među djecom kao javnozdravstveni problem

Puharić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Medicine / Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:571849>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

MEDICINSKI FAKULTET

SVEUČILIŠNI INTEGRIRANI PRIJEDIPLOMSKI I DIPLOMSKI

STUDIJ MEDICINA

Filip Puharić

NASILJE MEĐU DJECOM KAO JAVNOZDRAVSTVENI PROBLEM

Diplomski rad

Rijeka, 2024.

Mentor rada: izv.prof.dr.sc.Tatjana Čulina, dr.med.

Diplomski rad ocijenjen je dana 6. lipnja 2024. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci
pred povjerenstvom u sastavu:

1. Prof.dr.sc.Ines Diminić-Lisica,dr.med.

2. Doc.dr.sc.Branislava Popović, dr.med.

3. Doc.dr.sc.Suzana Janković, dr.med.

Rad sadrži 22 stranice, 0 slika, 0 tablica, 43 literaturna navoda.

Zahvala

Želim izraziti zahvalnost izv.prof. dr. sc. Tatjani Čulina, mojoj mentorici, na dragocjenoj pomoći, stručnom vodstvu i neizmjernom strpljenju za vrijeme izrade diplomskog rada. Također, hvala roditeljima na potpori i razumijevanju tijekom cijelog mog obrazovnog puta.

Popis skraćenica i akronima

UNESCO-Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (eng. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

CDC- Američki Centar za kontrolu bolesti (eng. Centers for Disease Control and Prevention)

CAPSLE - Stvaranje mirnog školskog okruženja za učenje (engl. Creating a Peaceful School Learning Environment)

HBSC- Zdravstveno ponašanje djece školske dobi (engl. Health Behavior in School-Age Children)

Sadržaj rada

1. Uvod.....	1
2. Svrha rada.....	2
3. Pregled literature na zadanu temu.....	3
3.1. Definicija nasilja među djecom.....	3
3.2. Pojavnost nasilja među djecom.....	4
3.3. Oblici nasilja među djecom i posljedice.....	6
3.3.1. Fizičko nasilje.....	6
3.3.2. Psihičko nasilje.....	8
3.3.3. Socijalno nasilje.....	8
3.3.4. Cyberbullying	9
3.4. Preventivni programi za sprječavanje nasilja među djecom.....	11
3.5. Nasilje među djecom u kontekstu zakonodavnog okvira u Republici Hrvatskoj.....	13
4. Rasprava.....	13
5. Zaključak.....	14
6. Sažetak.....	14

7. Summary.....	15
8. Literatura.....	15
9. Životopis.....	22

1. Uvod

Nasilje među djecom (engl. bullying) često se smatra neizbježnim dijelom kulture mladih, ali njegove posljedice mogu biti ozbiljne i mogu imati utjecaj na tijek cijelog života pogađajući ne samo djecu koja su zlostavljana i djecu koja zlostavljaju, već i njihove obitelji i prijatelje. Da je nasilje među djecom sastavni dio svakog odrastanja i dio života djece i mladih, smatralo se do početka 70-ih godina prošlog stoljeća. Veći i značajniji interes za detaljnije istraživanje ovog sociološkog fenomena u zapadnoj Europi javio se 90-ih godina prošlog stoljeća, a u Republici Hrvatskoj unazad 15-ak godina (1). Nasilje među djecom proučavaju i istražuju stručnjaci i znanstvenici raznih znanstvenih disciplina s obzirom na pojavnost, rasprostranjenost i posljedice koje izaziva u društvu. Ovaj problem zahvaća sva društva i sve društvene skupine bez obzira na kulturne i etičke raznolikosti. Današnje društvo koje prati do sada neviđen tehnološki napredak čija svakodnevna upotreba praktički briše granice stvarnog i virtualnog svijeta, stvara rizik za nove oblike nasilja potpomognute tehnologijom. Bullying je značajan javnozdravstveni problem. Specifična stopa viktimizacije i počinjenja nasilničkog ponašanja varira ovisno o dobi, vrsti nasilničkog ponašanja i vremenskom razdoblju tijekom kojeg se procjenjuje nasilničko ponašanje. Gotovo jedna trećina adolescenata diljem svijeta doživjela je vršnjačko nasilje prema službenim podacima koje je prvi put objavio UNESCO-ov institut za statistiku koji uspoređuje međunarodno prikupljene podatke za sve zemlje bez obzira na ekonomsku razvijenost. Novi podaci pokazuju da vršnjačko nasilje pogađa djecu u svim regijama svijeta i zemljama s različitim razinama ekonomske razvijenosti. Podaci su prikupljeni unutar škola anonimnim anketiranjem učenika posebno konstruiranim anketama koje prate fizičko i emocionalno zdravlje mladih. Projekt “Globalno istraživanje zdravlja škola” (Global School Health Survey) u fokusu istraživanja ima djecu u dobi od 13 do 17 godina u regijama s niskim razinama ekonomske

razvijenosti dok projekt Zdravstveno ponašanje djece školske dobi HBSC (Health Behavior in School-Age Children) prati mlade u dobi od 11 do 15 godina u 42 zemlje, prvenstveno u Europi i Sjevernoj Americi. Podaci pokazuju da adolescenti koji su uključeni u zlostavljanje u bilo kojem obliku - mladi koji zlostavljaju druge, koji su zlostavljani ili koji i zlostavljaju i budu zlostavljani, pozitivno koreliraju s lošim mentalnim i fizičkim zdravljem i sudjelovanjem u drugim rizičnim ponašanjima (2, 3). Većina preventivnih programa vezana je uz škole. Jasno je da škole imaju ključnu ulogu u sprječavanju nasilja među djecom (4). Stručnjaci iz područja zdravstva, obrazovanja, socijalne skrbi, policije i sudstva trebaju odigrati glavnu ulogu u sprječavanju zlostavljanja i njegovih posljedica korištenjem svojih specijaliziranih vještina i znanja. No, zlostavljanje i drugi incidenti nasilja među mladima ne događaju se samo u školama i oko njih. Prevencija nasilja zahtijeva multisektorski interdisciplinarni pristup. Republika Hrvatska ima Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama 2020.-2024. (5).

2. Svrha rada

Svrha rada je definirati nasilje među djecom, opisati učestalost nasilja među djecom, analizirati najčešće oblike nasilja među djecom, prikazati posljedice nasilja među djecom, nabrojati najpoznatije preventivne programe protiv nasilja među djecom te opisati nasilje među djecom u kontekstu zakonodavnog okvira u Republici Hrvatskoj pretražujući dostupna istraživanja i relevantnu literaturu. Trenutno Web of Science uključuje jedanaest online baza podataka (Science Citation Index Expanded; Social Sciences Citation Index; Arts & Humanities Citation Index; Emerging Sources Citation Index; Book Citation Index-Science; Book Citation Index - Social Sciences & Humanities; Conference Proceedings Citation Index - Science; Conference Proceedings Citation Index - Social Sciences & Humanities; Current Chemical Reactions; ESCI

Backfiles; Index Chemicus). Ima pokrivenost od 1900. do danas. Iako ne indeksira sve časopise, pruža dobar pregled publikacija u časopisima sa značajnim čimbenicima utjecaja.

3. Pregled literature na zadanu temu

3.1. Definicija nasilja među djecom

Međunarodno istraživačko područje nasilja među djecom potječe iz Švedske i započelo je prvom serijom znanstvenih studija psihologa Olweusa (6,7) o zlostavljanju među školarcima u Stockholmu ranih 1970-ih kako bi se ispitale karakteristike žrtava i nasilnika. U svojim radovima Olweus je napisao sljedeću definiciju: "Učenik je maltretiran ili viktimiziran kada je opetovano izložen negativnim radnjama od strane jednog ili više drugih učenika", a "da bismo upotrijebili izraz zlostavljanje, treba postojati neravnoteža u snazi (asimetrični odnos moći)" u kojem žrtva ima "teškoće da se obrani i donekle je bespomoćna protiv učenika koji je uznemiravaju". Drugim riječima, Olweusove rane konceptualizacije zlostavljanja sastojale su se od tri definicijska kriterija: namjera nanošenja štete, ponavljanje zlostavljačkog ponašanja tijekom određenog razdoblja vremena i neravnoteže moći između žrtve i nasilnika (8,9). Američki Centar za kontrolu bolesti (CDC) definira vršnjačko nasilje kao svako neželjeno agresivno ponašanje od strane vršnjaka ili skupine mladih koji nisu braća i sestre ili trenutni partneri žrtve, a uključuje disbalans snage i ponavlja se više puta ili postoji velika vjerojatnost da će se ponoviti. Nasilje može nanijeti fizičku, psihičku i/ili društvenu štetu (10). Prateći brzi razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije i njihovu široku upotrebu u društvu tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, uključujući sve veći broj internetskog pristupa i korištenja, oblici i platforme za zlostavljanje neizbježno su se promijenili. Postoji rasprava o razlikama i sličnostima između tradicionalnog zlostavljanja i internetskog nasilja (11). U skladu s tradicionalnom definicijom

bullyinga, cyberbullying se može definirati kao "namjerno štetno ponašanje koje provodi grupa ili pojedinci, a ponavlja se tijekom vremena koristeći digitalnu tehnologiju za agresiju protiv žrtve koja se nije u mogućnosti obraniti" (12).

Cyberbullying je agresivan hotimičan čin koji provodi pojedinac ili grupa koristeći elektroničke oblike komunikacije. Može sadržavati uznemiravanje (slanje uvredljivih ili prijetećih poruka), omalovažavanje (širenje glasina na internet), otkrivanje osobnih podataka o osobi koji su podijeljeni u povjerenju, sprječavanje osobe da sudjeluje u društvenim aktivnostima na mreži, slanje uvredljivih poruka kako bi se rasplamsali osjećaji drugih sudionika tako da se izazove sukob na 'javnim' mjestima kao što su chat sobe ili stranice za društveno umrežavanje (flaming ili trolanje), lažno predstavljanje (počinitelj koristi žrtvinu lozinku za slanje ili objavljivanje poruke pune mržnje ili mijenja profil žrtve), snimanje i prosljeđivanje izravnih fizičkih napada koji su degradirajući i ponižavajući za žrtvu, posramljivanje žrtve objavljivanjem poruka ili slika seksualne prirode žrtava ili drugih (sexting) (13).

3.2. Pojavnost nasilja među djecom

Svatko tko radi na ovom području svjestan je znatnog povećanja broja publikacija o nasilju među djecom tijekom posljednjih desetljeća. Upisivanjem ključne riječi bullying u tražilicu, dobije se preko 12 000 rezultata. Uzročno-posljedičnu vezu između porasta publikacija tijekom godina možemo promatrati kao sinergiju između tri glavna područja: podizanja znanja i svjesnosti o problemu kao i potrebe za akcijom tj. rješenjem. Postoje značajne geografske varijacije u vrsti prijavljenog zlostavljanja, pri čemu je izravno fizičko i seksualno zlostavljanje dominantno u zemljama s niskim i srednjim prihodima stanovništva, a neizravno je nasilje najčešće u regijama s visokim prihodima stanovništva. Unatoč tome, nasilje je veliki javnozdravstveni problem od istinske globalne važnosti (14). Nasilje koje se dogodilo u djetinjstvu povećava rizik za loše

zdravstvene, društvene i obrazovne ishode u djetinjstvu i adolescenciji. Posljedice osjećaju svi oni koji sudjeluju u tom procesu. Pregled novije literature - publikacija između 2012. i 2019., ilustrira raspon stopa prevalencije od 6% (15) do 17% (16) pa čak i 82% (17).

Istraživanja tradicionalnoga nasilja među djecom od 10 do 15 godina u SAD-u, europskim zemljama i Australiji govore o stopi viktimizacije od 9% do 32% te stopi nasilja od 3% do 27% (18). Među učenicima od 11 do 14 godina prevalencija tradicionalnoga nasilja kreće se između 16% i 20%, kod žrtava 18% do 26%, a kod djece koja su istovremeno u obje uloge stopa iznosi 7% do 10%. Meta analiza usporedbe tradicionalnih i elektroničkih oblika nasilja pokazuje da je stopa nasilja i viktimizacije manja za elektroničko nasilje; utvrđeno je oko 21% žrtava elektroničkoga nasilja (prema 38% žrtava tradicionalnoga nasilja) te oko 14% elektroničkih počinitelja nasilja (prema 38% počinitelja tradicionalnoga nasilja među djecom) (19). Internetsko zlostavljanje dobilo je znatnu medijsku pozornost tvrdnjom da je gotovo sveprisutno korištenje društvenih medija među adolescentima izazvalo plimni val internetske viktimizacije i višestruka samoubojstva među adolescentima nakon što su bili zlostavljani na internetu. Međutim, nedavna meta-analiza sugerira da je cyberbullying daleko manje rasprostranjen od bullyinga u svojim tradicionalnim oblicima, sa stopama online viktimizacije manjim od polovice onih izvan mreže. Studija je također pronašla relativno jake korelacije između bullyinga u njegovoj tradicionalnoj i cyber varijanti, što sugerira da su žrtve online bullyinga također vjerojatno bile zlostavljane izvan mreže, te da ti različiti oblici viktimizacije odražavaju alternativne metode provođenja istog ponašanja počinitelja (20).

Istraživanja u Republici Hrvatskoj pokazuju različite rezultate što je karakteristično za sve zemlje s manjim nacionalnim uzorkom i nestandardnom metodologijom istraživanja (21). Istraživanje iz 2016. godine pokazalo je kako 64.1% djece nema iskustvo nasilja među djecom,

14.8% je žrtava, 6.3% počinitelja nasilja, a oko 14.8% djece ima dvije uloge (žrtva - nasilnik). Utvrđeno je i da nasilje raste s dobi, da udio žrtava opada nakon 7. razreda osnovne škole, a djevojčice su češće žrtve i u većoj mjeri sudjeluju u socijalnim oblicima nasilja, dok su dječaci češće uključeni u fizičko i verbalno nasilje (21). U nacionalnom istraživanju Velki i Vrdoljak došli su do podataka da u uzorku ima oko 0.8% počinitelja elektroničkog nasilja, oko 6.5% žrtava te oko 1% djece ima dvije uloge (žrtva-nasilnik) (22). Posljednje istraživanje provedeno u Hrvatskoj anonimnim anketiranjem učenika osnovnih škola, a vezano uz cyberbullying datira iz 2022. godine te donosi sljedeće rezultate: u posljednja dva mjeseca 24.5% učenika našlo se u ulozi nekog tipa cyberbullyja; većina učenika govorila je drugima ružne stvari o nekome putem interneta ili mobilnih poruka, ignorirala je druge na društvenim mrežama ili ih isključivala iz grupnih razgovora, (rugala se ili govorila nekome ružne stvari putem interneta ili mobilne poruke). S druge strane, najmanji je postotak onih koji su na internetu objavljivali privatne stvari o drugima bez njihova znanja ili dopuštenja (23).

3.3. Oblici nasilja među djecom i posljedice

Bez obzira na duljinu povijesti istraživanja nasilja među djecom, znanstvenici, praktičari i kreatori politike i dalje se suočavaju sa značajnim izazovima kada je u pitanju definiranje i mjerenje nasilničkog ponašanja. Postoje četiri vrste bullyinga, a svi oni mogu imati jednako ozbiljne posljedice.

3.3.1. Fizičko nasilje

Fizičko nasilje je korištenje fizičkih radnji za zastrašivanje i stjecanje kontrole nad žrtvom. Fizičke radnje su neželjene od strane žrtve i mogu uzrokovati štetu osobi ili imovini žrtve. Ovo ponašanje je uobičajeno u školama te uključuje: udaranje ili šutiranje, guranje, saplitanje i

štipanje. Fizičko nasilje odlikuju: neravnoteža moći - meta zlostavljanja obično je bespomoćna zbog razlike u moći s napadačem; ponavljajuće ponašanje - fizičko zlostavljanje je trajno i uobičajeno, a ne jednokratni čin; namjerna radnja - nasilnik provodi nasilje s namjerom da povrijedi drugo dijete. Nasilje dovodi do smanjenja akademskog uspjeha, izbjegavanja sudjelovanja u nastavi iz straha žrtve da će privući pozornost na sebe i opetovano postati žrtva vršnjačkog nasilja. Kao i svi oblici zlostavljanja, fizičko nasilje može uzrokovati emocionalni stres. Zbog toga se žrtve osjećaju nemoćno što dovodi do osjećaja srama, izolacije i očaja. Dijete može izgubiti interes za igru ili aktivnosti u kojima je prije uživalo i uključiti se u štetno ponašanje poput samoozljeđivanja i sklonosti povlačenju iz socijalnih kontakata. Ove radnje dovode do novog ciklusa negativnih osjećaja i misli, stvarajući samodestruktivni ciklus. Kod žrtava s postojećom depresijom i tjeskobom, zlostavljanje može pogoršati ta stanja. Osim fizičkih ozljeda koje žrtve mogu zadobiti od napada, mogu se razviti i zdravstveni problemi, poput somatizacije. Somatizacija uključuje fizičke simptome uzrokovane psihološkim ili emocionalnim čimbenicima. Na primjer, dijete se može žaliti na glavobolje, bolove u tijelu ili umor. Nasilnici koji maltretiraju druge vjerojatno će se također suočiti s ozbiljnim problemima u ponašanju. Oni su izloženi većem riziku od kasnijeg razvoja problema zlouporabe supstanci i nasilnog ponašanja, poput krađe i vandalizma.

U usporedbi s djecom i adolescentima koji su bili samo žrtve, nasilnici koji su i sami bili žrtve često se suočavaju s ozbiljnim negativnim učincima na svoje mentalno zdravlje. Ti se učinci prenose u odraslu dob i uključuju suicidalne sklonosti. Nasilnik također može razviti loše društvene vještine i visoku razinu agresije (24).

3.3.2. Psihičko nasilje

Psihičko nasilje sveprisutan je problem koji može izazvati poremećaj u mentalnom funkcioniranju žrtve, ostavljajući trajne emocionalne ožiljke. Ovaj podmukli oblik nasilja manifestira se kroz razne štetne taktike od kojih je svaka osmišljena da nanese emocionalnu štetu i umanji žrtvin osjećaj vlastite vrijednosti, a obuhvaća isključivanje, izolaciju, prisilu, ugnjetavanje, diskriminaciju, širenje glasina, uhođenje, pravljenje grimasa i plagiranje. Isključivanje i izolacija dva su moćna alata psiholoških nasilnika. Isključivanje uključuje namjerno izostavljanje pojedinaca ili njihovo ignoriranje, poticanje osjećaja odbačenosti i usamljenosti. Izolacija, s druge strane, izolira žrtve od ključnih sustava podrške, društveno i emocionalno. Emocionalni danak takve taktike dovodi do dubokih osjećaja napuštenosti i otuđenosti. Prisila, koju karakterizira uporaba sile ili manipulacije za kontrolu postupaka ili odluka druge osobe, i ugnjetavanje, nepravedna uporaba moći za potiskivanje i dominaciju, čine temelj psihološkog nasilja. Obje taktike lišavaju pojedince njihove slobode i autonomije, ostavljajući ih ranjivima na postupke njihovih nasilnika. Psihološki su učinci ozbiljni, često rezultiraju emocionalnim stresom i dugotrajnom traumom. Psihološko nasilje često se očituje u diskriminatornom ponašanju gdje se prema pojedincima postupa nepravedno na temelju atributa kao što su rasa, spol ili podrijetlo. Širenje glasina narušava ugled osobe lažnim ili pretjeranim informacijama. Ove taktike nasilnika mogu imati dugotrajne posljedice na žrtve (25).

3.3.3. Socijalno nasilje

Ovu vrstu zlostavljanja često je teže prepoznati i često se provodi bez znanja osobe koja je zlostavljana. Socijalno nasilje uključuje: laganje, lažne glasine i širenje tračeva, poticanje drugih da se okrenu protiv nekoga, izostavljanje osobe iz kontakata i društvenih zbivanja, društveno

isključivanje nekoga s interneta ili stavljanje negativnih komentara na žrtvine objave i slike, narušavanje nečijeg društvenog ugleda ili društvene prihvaćenosti, korištenje ponižavajućih nadimaka. Osobi koja prolazi kroz takav proces ovo nije lako prihvatiti jer to više nije šala već je to uporno maltretiranje. Suočeni s društvenim zlostavljanjem, prvi instinkt osobe može biti da se izolira i povuče iz svih društvenih situacija. Samopouzdanje se narušava i stvara podlogu za nastanak tjeskobe i depresije što može ozbiljno utjecati na emocionalno i mentalno zdravlje. Još jedna emocija koja se može razviti je ljutnja koja potiče agresivno ponašanje (24).

3.3.4. Cyberbullying

Cyberbullying je široko definiran kao zlostavljanje koje se provodi putem elektroničkih sredstava kao što su tekstualne poruke, e-pošta, internetske chat sobe ili stranice za društveno umrežavanje (26). Uključuje:

- Socijalna isključenost je čin namjernog izostavljanja nekoga iz društva ili postojećih kontakata. Žrtva bi mogla biti isključena iz grupe ili događaja o kom "svi" pričaju ili u koji su uključeni, ili izostavljena iz niza poruka ili razgovora koji uključuju zajedničke prijatelje.
- Outing, poznat i kao doxing, čin je otkrivanja osjetljivih ili osobnih podataka o nekome bez njegovog pristanka kako bi se osoba ponizila ili uznemirila. Može uključivati izlaganje osjetljivih fotografija osobe bez njezinog dopuštenja ili javno dijeljenje privatnih poruka pojedinca, primjerice u grupi za online chat.
- Prevara je process u kom se nasilnik zbližava sa svojom metom i uljuljkava je u lažni osjećaj sigurnosti. Nakon što nasilnik stekne povjerenje svoje mete, zlorabi će ga i zlonamjerno dijeliti žrtvine tajne i privatne informacije s drugima.

- Cyberstalking je upotreba tehnologije (najčešće interneta) kako bi se netko drugi uplašio ili zabrinuo za svoju sigurnost. Može uključivati prijetnje putem SMS-a, trenutnih poruka, e-pošte ili društvenih medija; korištenje osjetljivih fotografija ili informacija za traženje seksualnih usluga (poznato i kao sextortion); praćenje online kretanja i radnji osobe; objavljivanje uznemirujućih ili prijetećih izjava o osobi na društvenim mrežama. U nekim državama je zakonski kažnjiv.

- Uokvirivanje (fraping) se događa kada nasilnik preuzme kontrolu nad nečijim računom na društvenim mrežama i objavi sadržaj s namjerom da ponizi ili osramoti žrtvu što može biti posebno štetno za žrtvu ako prijeti njenom samoidentitetu, šteti osobnom ugledu ili krši društvene norme.

- Maskiranje je čin stvaranja lažnog online profila ili identiteta i lažnog predstavljanja nekoga bez njegovog pristanka. To često uključuje stvaranje izmišljenog računa e-pošte ili društvenog profila, zatim slanje ili objavljivanje štetnog ili ponižavajućeg sadržaja.

- Dissing se odnosi na čin nasilnika koji širi okrutne informacije o svojoj meti putem javnih objava ili privatnih poruka kako bi uništio žrtvin ugled ili odnose s drugim ljudima.

- Trolanje je oblik nasilja kada nasilnik namjerno pokušava potaknuti negativne reakcije objavljivanjem napadačkih komentara na internetu ili grupama na društvenim mrežama, a radi se sa zlonamjernom i štetnom namjerom. Nasilnici koji troluju više su zainteresirani za stvaranje sukoba općenito i nemaju osobni odnos sa svojim žrtvama.

- Slično trolanju, flaming je osobniji i izravniji napad na pojedinca, obično u društvenom okruženju kao što je grupa na društvenim mrežama ili forum za chat korištenjem vulgarnog jezika i uvredljivih komentara s namjerom zastrašivanja žrtve.

Žrtve internetskog nasilja češće od svojih vršnjaka zlouporabljuju alkohol i droge, imaju fizičkih i emocionalnih zdravstvenih problema i mogu patiti od niskog samopoštovanja. Loše ocjene u školi još su jedna posljedica cyberbullyinga koja također može biti popraćena pokušajem žrtve da izbjegne drugu djecu odbijanjem odlaska u školu (27).

3.4. Preventivni programi za sprječavanje nasilja među djecom

Nasilje među djecom predstavlja značajan problem za djecu i njihove roditelje. Ovu zabrinutost pojačavaju mediji koji često prenose i objavljuju posebno ozbiljne ili tragične događaje vezane uz vršnjačko nasilje koji mogu završiti i smrću žrtve. Pritisak roditelja pridonio je većoj svijesti o šteti koju nasilničko ponašanje uzrokuje i potrebi za djelovanjem te uključivanjem učitelja, odgajatelja, psihologa, zdravstvenih djelatnika i političara te javnosti općenito, što je dio vala širih društvenih promjena i promjena stavova u društvu. Sva djeca u Republici Hrvatskoj su obavezna pohađati osnovnu školu (28) stoga je preventivne programe najučinkovitije provoditi upravo u školama zbog dostupnosti populacije kojoj je program namijenjen. Nasilje među djecom dovodi do ozbiljnih trajnih problema i za nasilnike i za žrtve. Uključenost u zlostavljanje bilo kao zlostavljač ili žrtva povezuje se s napuštanjem škole, lošom psihosocijalnom prilagodbom i drugim trajnim negativnim ishodima (29). Neki su istraživači otkrili da nasilnici i žrtve imaju niže samopoštovanje od svojih vršnjaka (30). Utvrđeno je da žrtve pate od emocionalnih i akademskih poteškoća, problema s društvenim odnosima, niskog samopoštovanja i povećanog rizika od depresije (31). U ekstremnim slučajevima, bijeg, odbijanje pohađanja škole i pokušaj samoubojstva povezani su s viktimizacijom kroz zlostavljanje. Više od polovice djece koja su u školi identificirana kao nasilnici imali su kaznene presude do svojih 20-ih godina (32). Djelovanje protiv nasilja među djecom može biti na razini pojedinca, škole i zajednice, ali unutar mnogih zemalja sada je regulirano na državnoj ili nacionalnoj razini zakonskim aktima.

Postoje i tiskani izvori ili web stranice za mlade ljude, učitelje i roditelje; telefonske linije za pomoć; paketi resursa za škole; i aplikacije za mobilne telefone.

Kao odgovor na povećanu zabrinutost zbog nasilja među djecom, programi protiv vršnjačkog nasilja ili prevencije vršnjačkog nasilja su u porastu. Svim programima je zajednički cilj povećati svijest o različitim oblicima nasilja te edukacija i osposobljavanje učenika, nastavnika i ostalog osoblja da ga mogu prepoznati, čak i u njegovim najsuptilnijim oblicima te prijaviti. U programima prevencije potrebno je jačati samopoštovanje i samopouzdanje djece stvaranjem podržavajućeg okruženja u školi i prijateljskog odnosa među djecom i školskim osobljem kao i razvitkom samokontrole i prepoznavanja potencijalnog nasilnika ukoliko se ometajuće situacije ipak pojave. Poseban naglasak stavljen je na individualan i grupni rad sa žrtvama i nasilnicima u cilju jačanja svijesti o problemu i prihvaćanju argumenata “druge strane”. Neki od poznatijih stranih preventivnih programa koji se već dugo provode jer su pokazali zadovoljavajuće rezultate jesu Olweusov program (32), Davis “The bullying project” (33) i CAPSLE (Creating a Peaceful School Learning Environment) (34). Smith je napomenuo da su nalazi studija uspješnosti programa takve vrste varirala, s većinom izvještavanja smanjenja viktimizacije između 5% i 20% (35). U Hrvatskoj su provedeni programi Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske 2003. godine naziva „Afirmacijom pozitivnih vrijednosti protiv nasilja“, “Stop nasilju među djecom” UNICEF-a 2010.godine i “Zajedno više možemo” Ministarstva unutarnjih poslova 2011.godine (36).

3.5. Nasilje među djecom u kontekstu zakonodavnog okvira u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska potpisnica je Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta koja je usvojena 1989. godine te se u članku 19. spominje da je država potpisnica dužna zaštititi dijete od svih oblika nasilja (37). Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike

usvojilo je Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine (38) a 2023. godine usvojen je i Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima istog ministarstva (39).

4. Rasprava

Nasilje među djecom i dalje je globalni izazov. Unatoč svakodnevno sve većem broju stručnih i znanstvenih publikacija vezanih uz temu te sve većeg broja odobrenih i provedenih programa, nasilje među djecom i dalje postoji. Autori Patchin i Hinduja su uspoređivanjem svojih radova došli do rezultata da je nasilje djece u porastu za 35% u razdoblju 2016-2019.(40). Studija koja se provodi u 71 državi svijeta pokazuje da nasilje u školama raste u 13 država, pada u 35 država, a isto je kao u prethodnom razdoblju u 23 države (41). Školski preventivni programi zasigurno mogu pomoći u smanjenju pojavnosti bullyinga i saniranju već postignute štete. Objavljena je do sada najveća meta-analiza o učincima školskih programa protiv zlostavljanja i zaključeno je da su takvi programi u prosjeku učinkoviti. Programi su doveli do značajnog prosječnog smanjenja udjela učenika koji su bili zlostavljani, kao i onih koji su zlostavljali druge (42). No, postoje neki pokazatelji da dio nasilnika neće pozitivno promijeniti svoje ponašanje. Povezanosti između statusa među vršnjacima, statusnih ciljeva, nasilničkog ponašanja i viktimizacije nisu tako jasne kao što bi se moglo misliti da jesu; ovo je područje koje treba dodatno istražiti. Treba napomenuti da se sprječavanje maltretiranja i viktimizacije djece ne mora dogoditi samo u školama; naprotiv, ono može započeti i mnogo ranije. Stoga postoje razlozi za vjerovanje da rano započeti intervencijski rad postavlja temelj za uspješne rezultate u budućnosti (43). U čitav proces trebaju biti uključene obitelj i žrtve i nasilnika. Pravilna zakonska regulativa dobar je temelj za provođenje istih u praksi.

5. Zaključak

Nasilje među djecom i dalje ostaje jedan od vodećih javnozdravstvenih problema na čijem umanjenju štete i prevenciji mora biti uključen multidisciplinarni tim odgojno-obrazovnih i zdravstvenih djelatnika uz odlično regulirane zakone i zakonske mjere prema počiniteljima. Važan je i utjecaj medija na razvoj svijesti čitave populacije i pokretanje društvenih reakcija. Društvo treba shvatiti da nasilje među djecom nije prirodan dio procesa odrastanja.

6. Sažetak

Kako bismo zaustavili nasilje među djecom, moramo prepoznati i procijeniti problem, razgovarati o njemu, educirati i obučiti i aktere procesa i one koji im pomažu da ga riješe te stvoriti klimu nulte tolerancije na vršnjačko nasilje u društvu osiguravajući pritom i obeštećenje žrtve kao i adekvatnu kaznu za počinitelja. Zlostavljanje je sveprisutan problem koji negativno utječe i na nasilnika i na žrtvu. Uz multidisciplinarni tim koji se uključuje u rješavanje problema svakako moraju biti uključeni i obitelj nasilnika i žrtve.

Ključne riječi: bullying, nasilje među djecom, preventivni programi, zakonska regulativa

7. Summary

In order to stop violence among children, we must recognize and assess the problem, talk about it, educate and train both the actors of the process and those who help them to solve it, and create a climate of zero tolerance for peer violence in society, ensuring compensation for the victim as well as adequate punishment for the abuser. Abuse is a pervasive problem that negatively affects both the abuser and the victim. In addition to the multidisciplinary team involved in solving the problem, the family of the abuser and the victim must also be involved.

Key words: bullying, violence among children, preventive programs, legal regulations

8. Literatura

1. Balaž Gilja A, Tutić Grokša I. Nasilje među djecom – doprinos pravnih propisa rješavanju socijalnog problema. *Pravnik* [Internet]. 2021 [pristupljeno 22.02.2024.];55(107):240-254.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/264064>

2. The Unesco Institute for Statistics [Internet]. 2021 [citirano 22.02.2024.]. Dostupno na:

<http://data.uis.unesco.org/>

3. Cosma A, Abdrakhmanova S, Taut D, Schrijvers K, Catunda C, Schnohr C. Focus on adolescent mental health and well-being in Europe, central Asia and Canada. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) International Report from the 2021/22 survey. Volume 1.*

Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2023. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

4. Sainz V, Martín-Moya B. The importance of prevention programs to reduce bullying: a comparative study. *Front Psychol.* 2023 Jan 12;13:1066358. doi: 10.3389/fpsyg.2022.1066358.

PMID: 36710789; PMCID: PMC9878318.

5. Ramljak, B, Kralj, L, Karin, M, Prskalo V, Horvatić, S, Hitrec, S, et al. Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama 2020. – 2024 [Internet]. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja; 2020 [citirano 22.02.2024.]. Dostupno na:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/StrucnaTijela//Akcijski%20plan%20za%20prevenciju%20nasilja%20u%20skolama%20za%20razdoblje%20od%202020.%20do%202024.%20gordine.pdf>

6. Olweus, D. Hackkycklingar och översittare: forskning om skolmobbing. Stockholm: Almqvist & Wiksell; 1973.

7. Olweus, D. Aggression in the schools: bullies and whipping boys. Oxford: Hemisphere; 1978.

8, Olweus, D. Mobbing: vad vi vet och vad vi kan göra. Stockholm: Liber; 1986.

9. Olweus, D. Bullying in school: what we know and what we can do. Malden, MA: Blackwell Publishers; 1993.

10. Gladden RM, Vivolo-Kantor AM, Hamburger M, Lumpkin CD. Bullying surveillance among youths: Uniform definitions for public health and recommended data elements. Version 1.0. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention and U.S. Department of Education; 2014.

11. Englander E, Donnerstein E, Kowalski R, Lin CA, Parti K. Defining Cyberbullying. *Pediatrics*. 2017;140(2):148-51. doi: 10.1542/peds.2016-1758U. PMID: 29093051
12. Campbell M, Bauman S. Cyberbullying: Definition, consequences, prevalence. U: Campbell M, Bauman S, editors. *Reducing cyberbullying in schools: International evidencebased best practices*. London: Academic Press; 2018. p. 3-16.
13. Moore M. Cyber-bullying: the situation in Ireland. *An International Journal of Personal, Social and Emotional Development*. 2012;30:209-23.
14. Armitage R. Bullying in children: impact on child health. *BMJ Paediatr Open*. 2021 Mar 11;5(1):e000939. doi: 10.1136/bmjpo-2020-000939. PMID: 33782656; PMCID: PMC7957129.
15. Ilola AM, Lempinen L, Huttunen J, Ristkari T, Sourander A. Bullying and victimisation are common in four-year-old children and are associated with somatic symptoms and conduct and peer problems. *Acta Paediatrica*. 2016;105(5):522-28. DOI: 10.1111/apa.13327. PMID: 26741067.
16. Zaborskis A, Ilionsky G, Tesler R, Heinz A. The association between cyberbullying, school bullying, and suicidality among adolescents. *Crisis*. 2019;40(2):100-14. doi:10.1027/0227-5910/a000536
17. Alex-Hart BA, Okagua J, Opara PI. Prevalence of bullying in secondary schools in Port

Harcourt. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*. 2015;27(4):391-6.

doi:10.1515/ijamh-2014-0038

18. Stassen Berger K. Update on bullying at school: science forgotten? *Developmental Review*.

2007;27(1):90-126. doi: 10.1016/j.dr.2006.08.002

19. Due P, Holstein BE, Lynch J, Diderichsen F, Gabhain SN, Scheidt P, Currie C. Health

Behaviour in School-Aged Children Bullying Working Group. Bullying and symptoms among

school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *Eur J*

Public Health. 2005 Apr 15(2):128-32. doi: 10.1093/eurpub/cki105. Epub 2005 Mar 8. PMID:

15755782.

20. Modecki KL, Minchin J, Harbaugh AG, et al. Bullying prevalence across contexts: a meta-

analysis measuring cyber and traditional bullying. *J Adolesc Health*. 2014;55:602-11.

10.1016/j.jadohealth.2014.06.007.

21. Sušac N, Ajduković M, Rimac I. Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja

adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme* [Internet]. 2016 [pristupljeno

1.02.2024.];25(2):197-221.

22. Velki T, Vrdoljak G. Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga

nasilnog ponašanja. *Društvena istraživanja*. 2013;22(1):101-20.

23. Trbojević F, Šikuten L. Prevalencija, oblici i prediktori elektroničkog nasilja. *Medijska istraživanja* [Internet]. 2022 [pristupljeno 14.02.2024.];28(1):133-154. doi: 10.22572/mi.28.1.6
24. Armitage R. Bullying in children: impact on child health. *BMJ Paediatr Open*. 2021 Mar 11;5(1):e000939. doi: 10.1136/bmjpo-2020-000939. PMID: 33782656; PMCID: PMC7957129.
25. Montes Á, Sanmarco J, Novo M, Cea B, Arce R. Estimating the Psychological Harm Consequence of Bullying Victimization: A Meta-Analytic Review for Forensic Evaluation. *Int J Environ Res Public Health*. 2022 Oct 25;19(21):13852. doi: 10.3390/ijerph192113852. PMID: 36360733; PMCID: PMC9658371.
26. Kowalski RM, Limber SP. Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *J Adolesc Health*. 2013 Jul 53(1 Suppl):13-20. doi: 10.1016/j.jadohealth.2012.09.018. PMID: 23790195.
27. Santre S. Cyberbullying in adolescents: a literature review. *Int J Adolesc Med Health*. 2022 Mar 3;35(1):1-7. doi: 10.1515/ijamh-2021-0133. PMID: 35245420.
28. Zakon o osnovnom školstvu [Internet]. *Narodne novine* 59/90. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_59_1159.html
29. Cohn A, Canter A. What schools and parents can do. [Internet]. The National Mental Health & Education Center; 2004 [pristupljeno 14.02.2024.]. Dostupno na: <https://naspcenter.org/factsheets/bullying/>

30. Swearer SM, Grills AE, Haye KM, Cary T. Internalizing problems in students involved in bullying and victimization: implications for intervention. U: Espelage DL, Swearer SM, editors. *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention*. Mahwah, NJ: Erlbaum: 2004. p. 63-83.
31. Sharp S, Thompson D, Arora T. How long before it hurts? An investigation into long-term bullying. *School Psychology International*. 2000;21(1):37-46.
32. Olweus D, Limber S, Mihalic SF. Blueprints for violence prevention: Book nine: Bullying prevention program. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence; 1999.
33. Smokowski PR, Holland Kopasz K. Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*. 2005 Apr 27(2):101-9.
34. Fonagy P, Twemlow SW, Vernberg EM, Nelson JM, Dill EJ, Little TD, Sargent JA. A cluster randomized controlled trial of child-focused psychiatric consultation and a school systems-focused intervention to reduce aggression. *J Child Psychol Psychiatry*. 2009;50(5):607-16. doi: 10.1111/j.1469-7610.2008.02025.x. Epub 2009 Jan 26. PMID: 19207633.
35. Smith PK. Bullying: Recent developments. *Child and Adolescent Mental Health*. 2004;9(3):98-103. doi: 10.1111/j.1475-3588.2004.00089.x.
36. Velki T, Ozdanovac K. Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u

osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije. Školski vjesnik [Internet]. 2014 [pristupljeno 21.02.2024.];63(3):327-352. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/136069>

37. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta [Internet]. Zagreb: Unicef [pristup: 28.4.2021.]. Dostupno na: https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/2019-10/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

38. Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine [Internet]. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike; 2022 [pristup: 22.02.2024.]. Dostupno na:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Akcijski%20plan%20za%20prava%20djece%20u%20RH%20za%20razdoblje%20od%202022.%20do%202024.%20godine.pdf>

39. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima [Internet]. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike; 2023 [pristup: 22.02.2024.]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=26007>

40. Patchin JW. School Bullying Rates Increase by 35% from 2016 to 2019 [Internet]. Cyberbullying research center; 2019 [pristup: 22.02.2024.]. Dostupno na: <https://cyberbullying.org/school-bullying-rates-increase-by-35-from-2016-to-2019>

41. School violence and bullying: global status and trends, drivers and consequences [Internet].

Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; 2018. [pristup:

22.02.2024.]. Dostupno na: <https://www.infocoonline.es/pdf/BULLYING.pdf>

42. Farrington DP, Ttofi MM. School-based programs to reduce bullying and

victimization. *Campbell Systematic Reviews*. 2009;6:1-148. doi: 10.4073/csr.2009.6.

43. Salmivalli C, Laninga-Wijnen L, Malamut ST, Garandeau CF. Bullying Prevention in

Adolescence: Solutions and New Challenges from the Past Decade. *J Res Adolesc*. 2021 Dec

31(4):1023-1046. doi: 10.1111/jora.12688. PMID: 34820956; PMCID: PMC9271952.

9. Životopis

Filip Puharić rođen je 2.2.2000 u Zagrebu. Osnovnu školu kao i Opću gimnaziju Bjelovar završava u Bjelovaru te 2018. godine upisuje Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Tijekom studija sudjeluje u raznim studentskim aktivnostima i otkriva svoj interes za pisanje stručnih i znanstvenih radova (<https://hrcak.srce.hr/pretraga?q=filip+puhari%C4%87>). Trenutno ih je 12 u hrčak bazi. Aktivno se služi engleskim jezikom.